

Vleermuizen van het Markizaat te Lede

Verslag wintertelling vleermuizen op 19 januari 2022 en stand van zaken winterverblijf

Op 19 januari 2022 voerden vrijwilligers van de Vleermuizenwerkgroep van Natuurpunt en Natuurstudiewerkgroep Geelstervallei een grondige inventarisatie uit van de vleermuizen in winterslaap in de kelder van het Markizaat te Lede. Dat deden ze in samenwerking met het Regionaal Landschap Schelde-Durme en de dienst milieu en landbouw van gemeente Lede. Deze telling was nodig na drie jaar zonder gegevens en ter onderbouwing van adviezen in het kader van de beoogde ontwikkelingen op het domein van Mesen.

Figuur 1: zicht op de kelder met infobord en de ruïne van het Markizaat op 7 april 2021

Resultaten

Vleermuizen

In totaal werden 4 baardvleermuizen (*Myotis mystacinus*) aangetroffen. Ze bevonden zich verspreid over drie van de vier zones in de westelijke helft van het winterverblijf. Eén zat verscholen in een spleet achter een raamopening van de gang die langs de hele noordkant van de kelder loopt. Twee andere bevonden zich aan weerszijden van de ruimte met de pompen (70 cm waterniveau op moment van de telling). De laatste werd gevonden in de meest geïsoleerde ruimte die enkel via de diep onder water staande ruimte kan worden bereikt.

Overige waarnemingen

Naast de baardvleermuizen werden nog een honderdtal overwinterende roesjes (*Scoliopteryx libatrix*) en een vijftigtal dagpauwogen (*Aglais io*) opgemerkt. Waarschijnlijk niet toevallig bevonden die zich in de oostelijke helft van de kelder, buiten bereik van de vleermuizen. Ook een tiental vrouwelijke exemplaren van zweefvliegen (*Eristalis spec.*) werden aangetroffen naast niet met zekerheid gedetermineerde spinnen en een nest van mogelijk winterkoning (*Troglodytes troglodytes*). Bijzonder was ook de ontdekking van het vrij zeldzame juweeltje (*Androniscus dentiger*), een kalkminnende pissebed die nog niet eerder in de omgeving van Lede was opgemerkt.

Figuur 2: juweeltje - *Androniscus dentiger* (foto: Tim Speleers, 19 januari 2022)

Interpretatie van de resultaten

Tellingen zeggen niet alles

In februari 2018 werden 6 baard-/Brandtsvleermuizen (*Myotis mystacinus/brandtii*) en 1 grootoorvleermuis (*Plecotus spec.*) aangetroffen, hoewel de kelder toen niet even grondig kon worden geteld bij gebrek aan ladder en waadpak. Vier jaar later toont het resultaat na anderhalf uur omzichtig speuren een kleiner aantal overwinteraars. Aangezien gegevens van de voorbije drie jaar ontbreken, zijn deze tellingen echter momentopnames die nog geen volledig beeld geven.

Omstandigheden

De omstandigheden in de kelder lijken alleszins niet grondig gewijzigd. Net zoals in 2018 was de kelder bijzonder vochtig, met zeventig centimeter water in één ruimte en tien à twintig centimeter water in alle overige zones. De gang en de twee ruimtes zonder raam aan de zuidwestkant zijn daarnaast ook donker en tochtvrij. Deze ruimtes zouden dus ideaal moeten zijn voor vleermuizen in winterslaap.

De vleermuizen kunnen deze zone echter enkel bereiken door binnen te vliegen via het raam in de zuidwestelijke hoek van de kelder. Daarvoor moeten ze dus de sterk verlichte parking zonder opgaand groen passeren, een moeilijke opdracht voor de kwetsbare diertjes. Het ontbreken van een vleermuisvriendelijke verbinding tussen het parkgedeelte en de gunstige overwinteringszones in de kelder is dus een mogelijke verklaring voor het onder de verwachtingen blijvend aantal vleermuizen.

Figuur 3: noordelijke gang, gezien vanuit het westen (19 januari 2022)

Figuur 4: waterpeil 71 cm in de grote ruimte van de apart afgesloten zone (19 januari 2022)

Figuur 5: zoeken in de centrale zone (foto: Jutho Haegeman, 19 januari 2022)

Verstoring

Een onzekere factor is de mate van verstoring. Van september tot april bevinden vleermuizen zich in de winterverblijven en moet elke verstoring vermeden worden. Vleermuizen zijn zeer trouw aan hun overwinteringsplaatsen. Onderzoek heeft zelfs aangetoond dat individuele dieren jaar na jaar naar hetzelfde plekje terugkeerden. Het is dan ook begrijpelijk dat vleermuizen er niet van houden als er veranderingen optreden in de winterverblijfplaatsen.¹

Mogelijk zijn er de afgelopen jaren in de kritieke periode verstoringen geweest waar de vleermuizen onder hebben geleden. Hier dient blijvend op te worden toegezien aangezien de vleermuizen (net als hun verblijfplaatsen) strikt beschermd zijn.

Figuur 6: baardvleermuis aangetroffen achter raamopening in noordelijke gang op 7 april 2021 (foto: Robin Van Heghe)

Figuur 7: mogelijk zelfde baardvleermuis op alleszins exact de zelfde locatie (foto: Jutho Haegeman, 19 januari 2022)

¹ <https://ecopedia.s3.eu-central-1.amazonaws.com/pdfs/547.pdf>

Bescherming

Vleermuizen staan op bijlage IV van de Europese Habitatrichtlijn, bijgevolg vallen ze onder categorie 3 van het Soortenbesluit (Vlaanderen). Ze genieten dus de meest strikte bescherming en ruimtelijke ordening heeft hierin ook geen voorrang op de beschermingsbepalingen van het Soortenbesluit. Het is o.m. verboden om voortplantingsplaatsen en rustplaatsen te verstoren.²

Om bepaalde redenen en onder bepaalde voorwaarden kan er echter afgeweken worden van de bepalingen uit het Soortenbesluit. Een aanvraag daarvoor kan ingediend worden bij het Agentschap Natuur & Bos³.

Kansen en bedreigingen

De aantallen vleermuizen in de kelder lijken achteruit te gaan. Vleermuisobjecten zijn echter beschermd, ook indien geen vleermuizen aanwezig zijn. Om de kelder beter geschikt te maken voor de overwinterende vleermuizen werd door Regionaal Landschap Schelde-Durme in het voorjaar van 2018 een advies opgemaakt en een uitwerking voorgesteld (zie bijlagen, update: betonplex vervangen door duurzamer tricoya). Deze aanpassingen werden nog niet uitgevoerd. Er werd wel een infobord ontworpen en geplaatst.

Momenteel zijn er plannen om een nieuw gebouw op te trekken aan de oostzijde van de kelder. De Vleermuizenwerkgroep van Natuurpunt onderstreept deze bedreiging. “Ingrepen in de omgeving zoals plaatsen van verlichting, verwarmen van aangrenzende ruimtes en het droogtrekken van (een deel van) de kelder zijn problematisch voor vleermuizen. Ze hebben een direct effect op ruimtes waar nu vleermuizen aanwezig zijn. Ook het optrekken van een gebouw, inclusief bemaling, zal een grote impact hebben. Als er ingrepen gebeuren, moet er rekening gehouden worden met de vleermuizen. En indien de ingrepen dermate groot zijn, dient er compensatie te gebeuren.

Die compensatie kan bestaan uit het inrichten van de kelder van de geconserveerde ruïne zelf samen met het optrekken van een nieuw object in een deel van het park waar geen verdere bouwplannen zijn. Het zou jammer zijn om de huidige kelder te moeten opgeven maar het lijkt voor een duurzame bescherming van de vleermuizen in zo een geval de beste optie.”

Dat de geconserveerde ruïne van het Markizaat zelf ook kansen biedt, bewijst de vondst van een baardvleermuis in één van de gangen tijdens de telling van 19 januari 2022. Mocht een alternatieve winterverblijfplaats moeten worden ingericht, dan zijn hier dus mogelijkheden. Het zou echter zonde zijn, als een grote en momenteel geschikte verblijfplaats zou moeten wijken. Compensatie is namelijk bijna altijd duurder dan instandhouding en verbetering en de effectiviteit is moeilijk voorspelbaar.

Tot slot werden tijdens een activiteit van Natuurpunt Lede op 20 augustus 2021 ter gelegenheid van de Nacht van de Vleermuis jagende laatvlieger(s) (*Eptesicus serotinus*) en dwergvleermuizen (*Pipistrellus sp.*) waargenomen met behulp van batdetectors. Deze soorten worden zelden aangetroffen in grotachtige winterverblijven. Maar dat het Park van Mesen met haar monumentale bomen, grote waterpartij en resterend bouwkundig erfgoed in de rand belangrijk is voor de instandhouding van vleermuizen staat buiten kijf.

---

² <https://www.ecopedia.be/pagina/soortenbescherming>

³ <https://www.natuurenbos.be/beleid-wetgeving/natuurbeheer/soortenbescherming/afwijkingen-op-het-soortenbesluit>

*Figuur 8: de baardvleermuis in een gang onder de geconserveerde ruïne van het Markizaat
(foto: Jutho Haegeman, 19 januari 2022)*

Dank

Dank aan Daan Dekeukeleire (Vleermuizenwerkgroep Natuurpunt), Tim Speleers & Jutho Haegeman (Natuurstudiewerkgroep Geelstervallei), Luc Gallopyn (dienst milieu en landbouw), Robin Van Heghe (Regionaal Landschap Schelde-Durme, verslag)

Bijlagen

Bijlage 1 (p. 6 – 7):

“advies RLSD ter verbetering van de kelder als winterverblijfplaats (d.d. maart 2018)”

Bijlage 2 (p. 8 – 13):

“details voorgestelde inrichtingsmaatregelen (d.d. juli 2018, update: tricoya i.p.v. betonplex)”

Inrichtingsmaatregelen vleermuizenkelder Markizaat

De gemeente Lede heeft inspanningen gedaan om de kelder van het vroegere schoolgebouw in de zuidvleugel van het Markizaat te vrijwaren ten voordele van de aanwezige vleermuizen. Dit is een zeer positief signaal en een voorbeeld voor andere projecten. Het belang van de kelder voor deze beschermde en nuttige dieren is dan ook bijzonder groot. Regionaal Landschap Schelde-Durme wil dit alles graag met een infobord in de kijker zetten en zo ook het draagvlak verbreden.

Tegelijk wensen we de gelegenheid aan te grijpen om nog enkele optimalisaties uit te voeren. Hieronder volgt daarover een woordje uitleg.

Van oktober tot april gebruiken o.a. baardvleermuizen en grootoorvleermuizen de kelder als winterverblijfplaats. Tijdens de inventarisatie van 4 februari 2018 troffen vrijwilligers van Natuurpunt echter slechts 6 Baardvleermuizen of Brandts vleermuizen (zonder manipulatie en dus verstoring zijn deze soorten niet te onderscheiden) en 1 Gewone grootoorvleermuis aan. Voor een kelder van dit formaat is dit een eerder teleurstellend aantal.

Positief zijn zeker de grootte, de inrichting met afzonderlijke vertrekken en de hoge luchtvochtigheid met zelfs een laag stilstaand water op de bodem. Het water hoeft niet te worden weggepompt, dit is zeer positief voor de vleermuizen! Niet te missen kansen zien we nog in (1) het verminderen van lichtinval en tocht, (2) het aanbieden van extra wegkruipmogelijkheden en (3) het verbeteren van de toegankelijkheid voor de vleermuizen.

(1) Verminderen lichtinval en tocht:

- Actie: door het simpelweg afschermen van enkele raampjes langs de binnenzijde met een houten of metalen panelen slaan we twee vliegen in één klap.
- Waarom? Licht verstoort het bioritme van vleermuizen en samen met temperatuurschommelingen door te veel luchtdoorstroming en tocht verhoogt dit hun energieverbruik. Hierdoor geraken ze uitgeput nog voor de winter voorbij is.

(2) Aanbieden van extra wegkruipmogelijkheden:

- Actie: wegkruipstenen ophangen
- Waarom? Vleermuizen wringen zich graag in de kleinste spleten en holtes omdat het microklimaat daar dikwijls net iets geschikter is en het rust- en veiligheidsgevoel groter. Door enkele snelbouwstenen en indien voorradig enkele speciale vleermuisstenen op te hangen creëren we zo meteen een heel aantal extra verstoppplaatsen.

(3) verbeteren van de toegankelijkheid voor de vleermuizen:

- Actie 1: op enkele goedgekozen plaatsen een ijzeren sportje uit de tralieraampjes slijpen (zie foto), eventueel ook een spil van tussen de tralies bovenaan de grote toegangspoort
- Waarom? In de herfst zwermen de vleermuizen. Daarbij vliegen ze in en uit hun winterverblijf om te paren. Hoe beter de omstandigheden om te zwermen, hoe meer dieren er ook effectief overwinteren.

- Actie 2: doorgang van het grote open deel naar het afgesloten donkere natte deel mogelijk maken via invliegopening in de tussendeur
- Waarom? Nu moeten vleermuizen eerst weer buiten vliegen en dan één van beide kleine afgesloten raampjes naar deze – op zich ideale - vertrekken vinden. Door eenvoudig een spleet van ongeveer 50 x 10 cm te slijpen in de bovenste helft van de deur kunnen ze van het grote open complex rechtstreeks naar het afgesloten deel (anders moeten ze eerst weer buiten vliegen en dan 1 van de 2 kleine afgesloten raampjes vinden).

Concreet vraagt Regionaal Landschap Schelde-Durme de toestemming om de voorgestelde acties uit te voeren i.s.m. vrijwilligers van Natuurpunt. De werken kunnen vanaf eind april worden uitgevoerd. Het Regionaal Landschap bekostigt het infobord (dat waarschijnlijk net klaar geraakt tegen Erfgoeddag op 22 april!) en de materialen voor de verbeterwerken. De enige voorzieningen die we van de gemeente verlangen, zijn toegang tot de kelders en elektriciteit.

Tot slot verwijzen we naar [de ervaring van RLSD in het inrichten van vleermuisverblijven](#) en [het toenemende belang van goed ingerichte winterverblijven](#) voor vleermuizen. Eens alles rond is, kan naast het infobord ook [een plaquette van vleermuisvriendelijk gebouw](#) worden aangebracht. Want de kelder van het Markizaat wordt een schatkamer voor biodiversiteit waar Lede trots op mag zijn!

Met dank aan Pieter-Jan D'Hondt (Starling Reizen), Diemer Vercayie (Natuurpunt Studie) en Robbert Schepers (RLSD)

Contactpersoon:

Robin Van Heghe
medewerker natuur & landschap

Regionaal Landschap Schelde-Durme
Hemelstraat 133A 9200 Dendermonde
T 052 33 89 16 - M 0494 34 75 34

Bijlage 2:

details voorgestelde inrichtingsmaatregelen (d.d. juli 2018, update: tricoya i.p.v. betonplex)

Inrichting vleermuizenkelder Markizaat

Acties

1. Afsluiten raamopeningen
2. Uitslijpen vliegopening
3. Voorzien extra binnendeur
4. Ophangen wegkruipmogelijkheden

Uitwerking

Afsluiten raamopeningen

- 30 ramen in totaal, daarvan worden er 27 dichtgemetseld met betonsteen, zie overzicht hieronder

- blijven open:
  - aan de Noordkant blijft links en rechts van de centrale gang telkens 1 raam open, de openingen op onderstaande foto worden dus niet dichtgemetseld

- aan de Zuidwestkant, blijft het linkse raam op onderstaande foto open, het rechtse wordt dichtgemetseld

- afmetingen openingen: 125 x 180 cm (ter hoogte van de buitenmuur is de breedte slechts 85 cm)

- de openingen worden zodanig dichtgemetseld dat de betonsteen gelijkloopt met de binnenwand van de muur, er mogen geen kieren open blijven, het resultaat moet er ongeveer uitzien zoals op onderstaande foto

- materiaal (schatting o.b.v. <https://www.brico.be/nl/service/calculator/bricks>):
  - 29 **betonstenen** per raam x 27 ramen = 783 stenen, met marge (schuine kant) eerder 840 nodig (per 60 op palet)
  - 330 kg cement, 820 kg zand

Uitslijpen vliegopening

- In de metalen tussendeur, opening van 40 x 20 cm, zo hoog mogelijk in het zwaai gedeelte, zie foto

Voorzien extra binnendeur

- de binnenruimte (aan linkerkant na binnengaan via metalen deur) afsluiten met een deur in betonplex met vrijlaten van invliegopening
- afmeting deuropening: 93 x 203 cm
- breedte bakstenen randen: links 10 cm, rechts 8 cm
- nodig: betonplex wand (110 x 180 cm) met daarin een deur van ongeveer 90 cm breed, 3 stevige scharnieren, 2 schuifslotjes, inox vijzen en pluggen

Ophangen weggroepmogelijkheden

- Speciale weggroepstenen (bv. Swegler 1GS)
- Houten panelen op ongeveer 2 cm van muur bevestigd
- Snelbouwstenen
- Kunnen i.s.m. Natuurpunt opehangen worden op specifieke locaties

Kostenraming

Kostenpost	Details	Eenheidsprijs	Hoeveelheid bestelling	Raming
Afsluiten raamopeningen:				
840 betonstenen	link	€ 64,20 per palet	14 paletten van 60 stuks	€ 900
330 kg cement	link	€ 4,80 per 25 kg	14 zakken van 25 kg	€ 70
820 kg zand	link	€ 1,80 per 40 kg	21 zakken van 40 kg	€ 40
Binnendeur betonplex:				
1 betonplex plaat	link	€ 60	1 stuk	€ 60
3 scharnieren	link	€ 3	3 stuks	€ 10
2 schuifslotjes	link	€ 3,70	2 stuks	€ 8
inox vijzen	link	€ 2 voor 5	4 keer 5 stuks	€ 8
pluggen	link	€ 5,50 voor 20	1 keer 20 stuks	€ 5,50
Extra wegkruipmogelijkheden:				
Swegler 1GS	link	€ 60	3 stuks	€ 180
TOTAAL materiaalkost			(excl. elektriciteit en water)	€ 1281,50